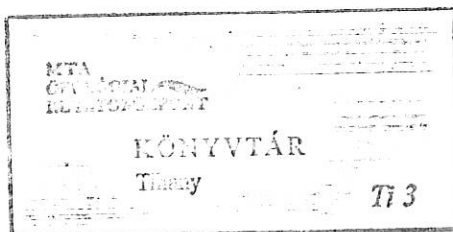
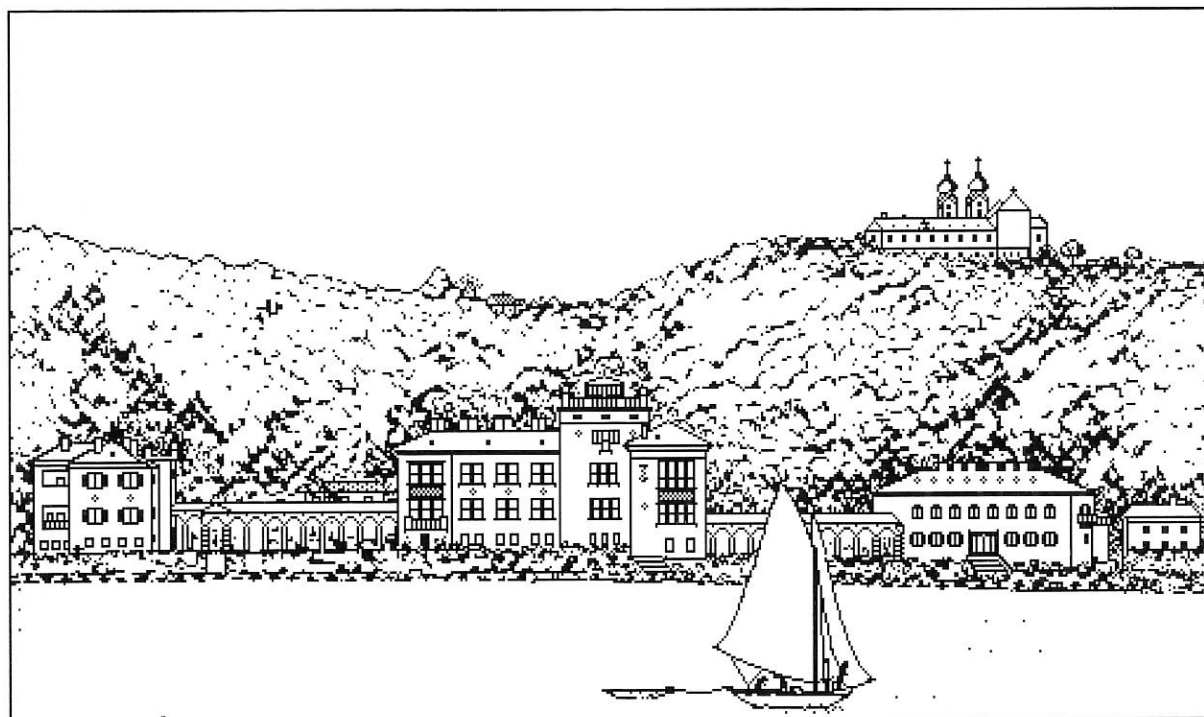

HIDROLÓGIAI KÖZLÖNY

A MAGYAR HIDROLÓGIAI TÁRSASÁG LAPJA • 2014 • 94. ÉVF. 5-6. KÜLÖNSZÁM

LV. Hidrobiológus Napok
„Akvatikus és teresztris kutatások kapcsolata”
Tihany, 2013. október 3-4

5-6

2014

JOURNAL OF THE HUNGARIAN HYDROLOGICAL SOCIETY • VOL. 94. NO. 5-6. • 2014

Ponyi Jenő emlékére

Ponyi Jenő járásbírói tisztviselő édesapa és kereskedő édesanya gyermekeként 1929. január 15-én Kisteleken született. A korábbi felmenők Salgótarjánban voltak több generáción át megbecsült MÁV- és a bányatársasági alkalmazottak. Ponyi Jenő elemi és polgári iskoláit Kisteleken végezte. Gyermekkori környezetében az alföldi szikes tavak nyüzsgő és változatos állatvilága már a gyermek Ponyi Jenő érdeklődését felkeltette, s különösen megragadta az az élmény, hogy a látszólag rendszertelen nyüzsgésben azonnal az érzékeny állati viselkedés rejtjelmeit vélte felismerni. A természettudós életpálya gyakorlatilag már ekkor körvonalazódott számára, amelyet később minden nyomasztó társadalmi kortünet ellenére, megalkuvás nélkül követett és folytatott haláláig. Megingás ebben sosem volt, legfeljebb egy ifjúkori játszi próbálkozás a képzőművészettel a Képzőművészeti Főiskola próbarajzolásain. Mert a fiatal Ponyi Jenőben is megvolt az adottság a művészi rajz és a festészet iránt, mint megannyi természettudósban, akik a növény- és állatvilág változatosságát kutatják.

Ponyi Jenő polgári iskolai tanulmányai befejeztével Kiskunfélegyházára került a tanítóképző intézetbe ahol 1948-ban szerzett líceumi érettségi bizonyítványt. 1949-ben beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem biológia-kémia szakára, de 1951 és 1952 között családi okok miatt a Szegedi Tudomány Egyetemen folytatta tanulmányait, ahol közelebb lehetett a szülői házhoz és szeretett szikes vizeihez. 1952-ben visszatért a Budapestre, ahol az akkor már Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) okleveles zoológus képesítéssel fejezte be egyetemi tanulmányait 1954-ben. Ezután a Természettudományi Múzeum Állattárában segéd-muzeológusként helyezkedett el, de nem sokáig. Már három díjnyertes szikes-tavi pályamunka és több publikáció szerzőjeként 1954 szeptember 1-től elnyerte a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) aspirantúráját az ELTE Állatrendszertani Tanszékére a kor egyik legnagyobb magyar zoológusa, Dudich Endre mel-

lé. Annak ellenére történhetett mindez, hogy a felvételi jegyzőkönyv aláírása valaki azt gépelte, hogy „Nevezett a pártszervezet ... nem javasolja, mert a magyar tudósutánpótlás szempontjából politikai erősödést nem jelentene.” Dudich Endre irányítása mellett Ponyi Jenő az Amphipoda rákok rendszertanával és táplálkozás-biológiájával kezdett el foglalkozni. 1955-ben vete el feleségül Zánkai Eleonórárt, a Hydracarina-k, Rotatoria-k és a planktonikus rákok későbbi világhírű szakértőjét, akivel halála pillanatáig a legmélyebb kapcsolatban volt, s azon túl is marad. A tudós házaspárnak 1957-ben megszületett Andrea leánya aki később az állatorvosi hivatást választotta.

Ponyi Jenő feleségével, P. Zánkai Eleonórával 1957. január 1-én Tihanyba, a Magyar Tudományos Akadémia Biológiai (később Balatoni Limnológiai) Kutatóintézetébe került, amely a házaspár egyetlen főállású munkahelye maradt további hosszú pályafutásuk során. Sőt, ahová Ponyi Jenő még nyugdíjasként is, nap mint nap bejárt dolgozni Veszprémből egészen 2011-ig, ahol a házaspár az utóbbi két évtizedben élt. Ponyi Jenő a tihanyi intézetben 1957 és 1960 között tudományos segédmunkatárs, 1960-tól tudományos munkatárs, 1971-től tudományos főmunkatárs és 1987-től nyugdíjazásáig tudományos tanácsadó volt. 1966 és 1982 között a Hidrobiológiai Osztályt vezette, 1974 és 1976 között az intézet tudományos igazgatóhelyettesi teendőit is ellátta. 1959-ben szerezte meg az *egyetemi doktori* címet, 1961-ben a *biológiai tudomány kandidátusa* és 1986-ban a *biológiai tudomány doktora* fokozatot. Hangsúlyoznunk kell, hogy a Ponyi Jenőre Tihanyba kerülése után hamarosan az a korszak köszöntött, amikor ott egy felsőbb paradigmaváltás jegyében a hidrobiológia és a Balaton-kutatás prioritása helyett az idegrendszer kutatása került az első helyre. Sőt, voltaképpen Dudich Endre tekintélyének és Sebestyén Olga kardoskodásának köszönhető, hogy a hidrobiológia Tihanyban egyáltalán fennmaradhatott. Ponyi Jenő így említi önéletrajzi töredékeiben a ráköszöntő 1960-as éveket, miután az intézetet az idősebb, már befutott hidrobiológusok rendre elhagyták: „1966-tól a Balaton hidrobiológiai kutatását újraszerveztem, ... a nemzetközi együttműködéseinket kiépítettem, ... a Tihanyi Hidrobiológus Napokat irányítottam.” Hozzá kell tennünk, hogy mindezt az új, szűkösebb személyi és anyagi feltételrendszer közepette és az állandó felsőbb bizalmatlanság légkörében tette. Mindennek dacára, vagy éppen ezért Ponyi Jenő mindent megtett, hogy a lehető legszélesebb szakmai horizonton fedje le ne csak a Balaton kutatását, hanem az egész magyar hidrobiológia feladatait, hiszen a szakma képviselői ország- és világszerte továbbra is Tihanyra tekintettek. Végigtekintve a munkásságon (200 fölötti hazai és nemzetközi tudományos publikáció, könyv, tankönyv, ezernyi független hivatkozás), ez a széles tudományos frontvonal az egész életművet jellemzi:

A *Balatoni-kutatás tekintetében* feltáró jellegű taxonómiai vizsgálatok a kerekessérgek és a rákok körében; a

kerekesférgek és a rákok fajösszetételének, biomasszájának és produktójának kutatása a tó hidrográfiai- és tápanyag-viszonyok tekintetében eltérő vízterületein; a balatoni planktonrendszer táplálkozási kapcsolat-rendszerének kutatása; az iszap ásványi- és szervesanyag tartalmának valamint a makro- és meiobentosz szervezetek mennyiségi-minőségi viszonyainak vizsgálata; a balatoni iszaprétegek Mollusca és Crustacea maradványokon alapuló paleolimnológiai vizsgálata; az eutrofizáció következményeinek kutatása a Balaton teljes zooplanktonjában és fenékfaunájában.

A *halastavi kutatások területén* a trágyázott és szennyvizes halastavak planktonikus, vagy bentikus jellegének vizsgálata a tápláléklánc szempontjából; a szennyvizekkel bekerült szervesanyag hasznosulási módjainak kutatásai; az algát, növényi törmelék és apró állatokat fogyasztó fehér- és pettyes busa lehetséges szerepének kutatása e táplálékformák kihasználásában.

A *vízi állatok táplálkozásbiológiája területén* az Amphipoda-k táplálkozási mechanizmusának kutatása, melynek során Ponyi Jenő bebizonyította, hogy e rákok szimbiota bélbaktériumaik közreműködésével képesek cellulóz bontására s a légköri nitrogén kötésére is.

Az *állatrendszertan és állatföldrajz területén* a tudomány számára új fajok és alfajok leírása a Cladocera, Copepoda, Ostracoda, Bathynella és Amphipoda rákcsoportból, az élőhelyekre nézve új taxonok kimutatása magyarországi szikes vizekből, tavakból, ivóvízből, forrásból, barlangi vizekből és folyókból.

A *szikes vizek hidrobiológiai viszonyai tekintetében* új összefüggések kutatása és kimutatása a víz kémiai összetétele és a különböző vízi szervezetek (alga, rák, víziatka) előfordulása között, ennek alapján egy új biológiai alapú szikes tavi tipizálás javaslata.

A *víztoxikológiai és vízszennyezéssel kapcsolatos kutatások területén* különböző gyomirtó, rovarirtó és talajfertőtlenítő szerek hatásának vizsgálata Amphipoda és Copepoda rákokon és halakon.

A *folyóvízi kutatások területén* a vízállás és a víz hő-

mérséklet hatásainak kutatása dunai és kisvízfolyásokban élő rákplankton összetételére, az intersticiális víz, mint különleges élőhely jelentőségének bizonyítása.

A *halparazitológia területén* a Balaton, a Velencei-tó, a Duna, a Tisza, a kis patakok és tógazdaságok halai (összesen 26 különböző halfaj) rákparazitáinak vizsgálata, ennek során három, Magyarországon eddig ismeretlen parazita faj kimutatása.

A *halbiológiai kutatások területén* a balatoni süllőivadék táplálkozásának és „szénművésének” tanulmányozása az egyedfejlődés során, annak első bizonyítása, hogy a 4 cm-nél nagyobb méretű fehér busa már nem a fitoplankton, hanem a zooplankton fogyasztja előszeretettel.

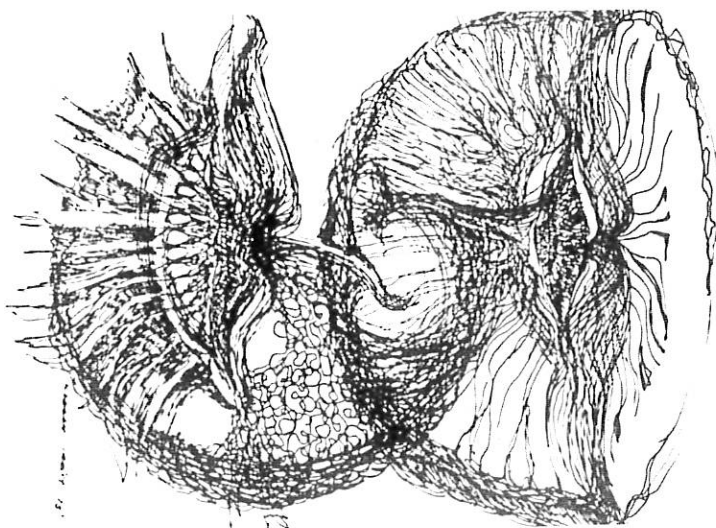
Ponyi Jenő az Eötvös Loránd Tudományegyetem TTK Állatrendszertani és Ökológiai Tanszékének, a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karának és a Pannon Egyetem Georgikon Karának oktatója, illetve címzetes egyetemi tanáraként, a Waterloo Egyetem (Kanada) kurzustartójaként, s a tihanyi intézetbe kerülő nyári gyakornokok hosszú sorának mentoraként nagyban hozzájárult a hidrobiológia kutatói utánpótlása kineveléséhez is.

Ponyi Jenőt következetes belső ereje szinte élete legvégéig a pályán tartotta. Egészségi állapota hirtelen romlott meg, 2012-ben néhány hónapon át még bejárt dolgozni a lakóhelyéhez közeli Pannon Egyetem Föld- és Környezettudományi Intézete Limnológia Tanszékére Veszprémbe, mely ezt biztosította számára. De a folyamatot legnagyobb támasza, élete párja, P. Zánkai Eleonóra és az orvostudomány megállítani nem tudta. 2014. július 21-én, életének 86. évében érte a halál.

Ponyi Jenő tudományos eredményeit és nevét a tudomány örökre megőrzi, mi, tanítványok pedig emlékét hálával és kegyelettel ápoljuk tovább.

Prof. G.-Tóth László

az MTA doktora, egyetemi tanár igazgató, MTA Ökológiai Kutatóközpont Balatoni Limnológiai Intézet

Klossy Irén alkotása